

Věra Brožová

ZIKMUND WINTER, PIVOVARSKÉ LISTY A CHMELOVÁ TRŽNICE

Z deseti let, která Zikmund Winter prožil v Rakovníku, věnoval archivnímu bádání pouze poslední čtyři roky. Tato doba mu však stačila, aby nepřilíš oblíbené pivo z místního měšťanského pivovaru, které byl nucen jako agilní člen několika rakovnických spolků minimálně jednou týdně popíjet,¹ mohl srovnávat s doklady o vyhlášeném a žádaném rakovnickém pivu 16. století. „Až na jednu jarmaru“² totiž stačil prostudovat celý městský archiv. Vzhledem k tomu, že v malém Rakovníku druhé poloviny 16. století se nacházelo osm pivovarů a v nich podle určeného pořadí vařilo více než sto dvacet várečníků,³ bylo zřejmé, že pivovarnictví a pěstování chmele v této době zásadním způsobem určovalo život celého města, bylo předmětem řady sporů a figurovalo v četných archivních dokumentech. O historii místního chmelařství a pivovarnictví věděl Winter v Rakovníku osmdesátých let minulého století více než kdo jiný, a stejně jako v řadě dalších oblastí, i zde cítil povinnost nabádat své spoluobčany k nápravě tehdejších neutěšených poměrů.

¹ Zikmund Winter Josefu Stupeckému, 16. 3. 1878, fond J. Stupecký, Literární archiv Památníku národního písemnictví.

² Z. Winter, Paměti ze života dvou přátel, Zvon 9, 1909, 8, s. 122.

³ Z. Winter, O pivovarnictví rakovnickém za dávných dob, Pivovarské listy 2, 1884, 18, s. 303.

Těsně před svým odchodem do Prahy v červenci roku 1884 proto otiskl ve Věstníku hospodářsko-průmyslového spolku pro krajinu rakovnickou článek Rakovnická půda a její plod před věky, v němž upozorňoval na nebezpečí, které pro kvalitu rakovnického piva představuje rušení okolních chmelnic: „...dnes zbytečkové chmelnic, druhy Rakovníka čest a sláva, obracejí se na leccos, co okamžitě třeba více vynáší, méně námahy a píce žádá, co však – nedopovím. Optejte se odborníků. Já jen historik jsa a maje pestré děje zdejšího města nade všecko rád, díím: Co by říkal starý chmelař Žlutický, Rubinové slavní, Cvrčkové (Gryllové z Gryllova, pozn. V. B.), Malinoviští a jiní všelikterací výteční měštěninové starého Rakovníka 16. století, kdyby vstali z prachu země /.../ Býval chmel rakovnický i přes hranice vyvozován, ba i pyšní dnes Žatečané ho při městě našem kupovali! A pivo rakovnické právě proto bylo i císařskými majestáty ctěno a stávalo na stolech nejvyššího panstva v celé zemi. O tom všem podám hojně zprávy do pražských listů pivovarnických. Tam bude dočísti se, co tu bývalo a čeho není, ale při dobré vůli zase by býti mohlo.“⁴

„Pražskými listy pivovarnickými“ mínil Winter nově založený „časopis věnovaný zájmům veškerého sladovnictví“, Pivovarské listy, jehož první číslo vyšlo v březnu roku 1883 a který o spolupráci s nadějným badatelem Wintrem velmi usiloval.

Redakce, tj. „technický sládek a učitel na sladovnické škole v Praze“ Karel Tiller a jeho externí spolupracovníci, musela totiž hned zpočátku čelit konkurenci dalšího, už zavedeného časopisu Kvas, který od roku 1873 vlastnil a vydával Tillerův kolega z České veřejné sladovnické školy, pozdější asistent polytechniky Antonín Stanislav Schmelzer, a vedl si tak zdárně, že roku 1881 mohl převzít i tři roky předtím ustanovený a skomírající Časopis Spolku pro průmysl pivovarský v království českém.

Pozice Pivovarských listů byla o to těžší, že oficiální program obou časopisů, vyplývající z jejich úzce profesního zaměření, se téměř nelišil: oba proklamovaly, že jejich snahy směřují pouze „ku podpoře

⁴ Věstník hospodářsko-průmyslového spolku pro krajinu rakovnickou, 1884, 1.

a zvelebení českého pivovarského průmyslu⁵ (jak bylo u odborně praktických periodik časté, vycházely ovšem i v německých mutacích⁶), na svých stránkách podporovaly první veřejnou českou sladovnickou školu. informoval o úspěších jejích absolventů, výborně se uplatňujících zvláště při vedení výroby piva v cizině, a snažily se co nejvíce českých sládků spojit ve Spolku pro průmysl pivovarský v království českém – mimo jiné také proto (jak zdůrazňovalo už programové prohlášení Pivovarských listů), že „žijeme v době pohnuté a živnosti naší nepříznivé“ a „není stavu, který by měl tolik nepřátel jako průmysl pivovarský“.⁷ Těmi nepřáteli mínila redakce „pohromy živelní“, ke kterým se řadily i epidemie nemocí (např. v roce 1890 epidemie chřipky, při níž „místnosti hostinské i pivovarní byly téměř prázdné“ a „nešťastná individua influenzou stížená vyhledávala doma úlevu v likérech a pálených nápojích“.⁸ Čím dál větší starosti dělalo pivovarnickému průmyslu abstinenční hnutí, podporované „denním a odborným novinářstvím“, poukazujícím na zdravotní i společenskou škodlivost alkoholu, a v neposlední řadě i „obecenstvo žádající pivo za ceny nemožné, takže se sládek stále jen bránit musí.“⁹

Dosáhnout prosperity Kvasu, podporovaného Spolkem pro průmysl pivovarský, se Pivovarské listy rozhodly poněkud riskantním způsobem: od prvního čísla předesílaly vysokou odbornou úroveň otiskovaných příspěvků a čekaly na mecenáše z pivovarnické profese, který ji ocení.

Na rozdíl od Kvasu, jehož cílem bylo „jasným, všem srozumitelným slovem /.../ pracovati všude tak, aby věda všude přístupu našla a s praxí se spojila“,¹⁰ se Pivovarské listy snažily od počátku demonstrovat svou odbornou nadřazenost například i reakcí na (pravděpodobně fiktivní) dopis čtenáře, stěžujícího si, že složitým

⁵ Pivovarské listy 1, 1883, 2, s. 17.

⁶ Německá mutace Pivovarských listů byla vydávána pod názvem Prager Brauer – und Hopfenzeitung, německá mutace Kvasu s názvem Der böhmische Bierbrauer.

⁷ Pivovarské listy 1, 1883, 2, s. 17.

⁸ Pivovarské listy 8, 1890, 2, s. 11.

⁹ Pivovarské listy 1, 1883, 2, s. 18.

¹⁰ Kvas 1, 1873, 1, s. 1.

plánům a nákresům technických novinek v jejich listu nerozumí. V noticce Žádná konkurence Šalandě pak ozřejmily, že směřují jinnam než Kvas, u něhož „muziku tvrdí vlastně Šalanda a s tou, přiznáváme se /.../ konkurovati neumíme a nebudem.“¹¹

Šalandu, beletristickou přílohu časopisu Kvas,¹² určenou k zábavě nejširších pivovarnických kruhů, charakterizovalo už její záhlaví: kresba interiéru této typické pivovarské noclehárny se sladovnickou chasou bavící se po práci při plných korbelích. Její obsah byl více než pestrý a často do něj přispívali samotní odběratelé. Sahal od „splavek“, sladovnických anekdot dodávaných z velké části čtenáři, přes „obrazy“ z venkovských pivovarů¹³ a historky z vandrovnického života¹⁴ po sentimentální milostné příběhy, kde v rolích ušlechtilých milovníků vystupovali čeští sládcí¹⁵, a humoresky ze sladovnického života, psané dnes už obtížně srozumitelným profesním žargonem (zvláště v nich vynikl sládek Vratislav Tůma, proslulý zejména svým působením v ruských pivovarech, syn Karla Tůmy, známého redaktora Národních listů, mj. i autora humoresek Z českých mlýnů).¹⁶ Pivovarské listy oproti tomu hodlaly vést svou kulturní rubriku seriózně, pouze prostřednictvím „poučných fejetonů“ a článků s tematikou z historie pivovarnictví.

Poté, co Kvas vydal již v roce 1878 pod titulem O pivě a způsobách jeho přípravy... překlad známého spisu Tadeáše Hájka z Hájku De

¹¹ Pivovarské listy 2, 1884, 1, s. 14.

¹² V roce 1878 začala vycházet jako samostatná příloha časopisu Kvas, od 1879 byla jeho stálou rubrikou.

¹³ Např. Obrázky z našeho venkova, první literární pokus Josefa Paďoura, společního v Oseku, Kvas 6, 1878, 3, příl. Šalanda a další.

¹⁴ Například A. B. C., Obrázky ze sladovnického vandru, Kvas 10, 1882, 3, příl. Šalanda a další.

¹⁵ Například Antonie Melišová-Körschnerová: Sokové. Próza vycházela roku 1878 na pokračování v přílohách Šalanda. Sladovnický praktikant, absolvent české sladovnické školy, utajující své šlechtictví a vlastnictví pivovaru, zde zachrání před pivovarnickou inspekcí čest otce milované dívky, který „vylepšuje“ své várky zakázanými prostředky.

¹⁶ Souborná vydání jeho pivovarských humoresek: Pivovarské humoresky, J. R. Vilímek, Praha 1909; Kde se pivo vaří I–III., J. R. Vilímek, Praha 1928.

cerevisia..., rozhodly se Pivovarské listy uveřejnit jako své první historické pojednání o pivu týž spis v novém překladu studujícího práva Karla Nademlejnského (vycházel v roce 1884 s názvem O pivě a jeho výrobě...). Hned poté, v letech 1884 a 1885 dostal příležitost Zikmund Winter. Ze strany redakce Pivovarských listů se jistě jednalo o pečlivě promyšlený tah: Hájkův spis, nešetřící chválou rakovnického piva, měla doplnit Wintrova obsáhlá odborná studie z dějin rakovnického pivovarnictví. Bylo totiž pouze otázkou času, kdy bude ustavena nová „česká“, chmelová tržnice jako protiváha „německé“, žatecké tržnice na chmel, a Rakovník byl od roku 1882 považován za jediného možného adepta na její sídlo.

Historická studie pro Pivovarské listy (nazval ji O rakovnickém pivovarnictví za dávných dob) byla teprve druhou větší příležitostí, při níž Winter mohl prokázat své odborné kvality. Po čtyři roky už pilně přispíval kulturněhistorickými poznámkami a obrázky z rakovnické historie do řady pražských beletristických i odborných časopisů; možnost napsat obsáhlejší „pojednání historické“, jakou mu nabídly Pivovarské listy, byla pro něj stále vzácná (jen o rok dříve začal v Muzejníku otiskovat svou první odbornou práci, obsáhlou studii Rakovník století šestnáctého pro Muzejník).¹⁷ Přistoupil k ní proto s velkou odpovědností. Jistě také tušil, že jeho příspěvek může mít dosah téměř politický.

Začal známým vzletným rčením ze 16. století:

Unus papa Romae
 unus portus Anconae
 una turris Cremonae
 una ceres Raconae¹⁸

Pak aspoň v prvních pokračováních své práce se snažil potlačit humorné a ironické komentáře, kterými tak rád oslovoval čtenáře svých kulturněhistorických prací a dráždil své pozdější recenzenty. Pokusil

¹⁷ ČČM 57, 1883, s. 449 a další, pokračování v ročnících 1884 a 1885.

¹⁸ Jeden papež v Římě, jeden přístav v Ankoně, jedna věž v Cremoně, jedno pivo v Rakovníku.

se psát seriózně; přesto však už sama povaha dochovaných pramenů s jejich dobovým jazykem a jeho posunutými významy vnášela do jeho pojednání humorné oživení a Winter na ně dovedl patřičně upozornit třeba i prostým zdůrazněním či řazením jednotlivých faktů. Např. u bodu z cechovních artikulí z roku 1571 upravujících přijímání do sladovnického cechu „...jestliže by se trefilo, že by kdo z měšťanů starožitných nebo těch osob, kteréž literního umění titulův dosáhli, ten každý dada do cechu což náleží, aby práva k děláni řemesla i také k chování tovaryše míti mohl,“ lakonicky shrnul prozaické živnosti dvou z řady známých rakovnických humanistických básníků: „Proto byl v Rakovníku kdekdo sladovníkem. Slavný David Crinitus byl v druhé polovici 16. věku městským notariusem, básníkem a sládkem a Šimon Žlutický, jeho nástupce v městském písařství, byl sedlákem, chmelařem, obchodníkem v železe a sládkem.“¹⁹

Těžko říci, zda Winter svým pojednáním plně uspokojil nároky redakce. Je však jisté, že Pivovarské listy konečně dosáhly zamýšleného cíle: od srpna roku 1885 vycházely s podtitulem Ústřední věstník české tržnice na chmel v Rakovníku. Co však nesplnilo očekávání Zikmunda Wintra, Pivovarských listů a posléze i celého českého chmelařství, byla sama tržnice.

Její slavnostní otevření proběhlo 9. srpna 1885 za přítomnosti místních i okresních celebrit (v čele s bývalým dlouholetým rakovnickým občanem a radním Aloisem Pravoslavem Trojanem) a nejvyšších představitelů českých pivovarnických kruhů i zástupců pivovarnických časopisů. Zikmund Winter přítomen nebyl a nelze prokázat, zda byl organizátory vůbec pozván. Zato si na něho rakovnický organizační výbor vzpomněl o rok později, při první oficiální české dočesné, pořádané v rakovnické chmelové tržnici 12. září roku 1886.

V myslích některých Rakovničanů však Winter zřejmě jednou provždy zakotvil tak, jak se po deset let v tomto městě projevoval: jako veselý společník, nápaditý organizátor nejrůznějších oficiálních oslav i zábavných večerů místních spolků, jako ceněný zpěvák se zvučným barytonem a textař, překladatel německých kupletů

¹⁹ Z. Winter, c. d., Pivovarské listy 2, 1884, s. 388.

a trinkliedů (jeden z nich přeložil zvlášť pěkně: Můj chřtán je jako oceán²⁰), ale i jako autor nejrůznějších příležitostných básní – od půlnočních silvestrovských po ty, oslavující císařskou rodinu. Jen tak se mohlo stát, že na tuto „národní slavnost“, jak dočesnou označil Hlas národa,²¹ nebyl Winter pozván jen jako historik a znalec pivovarnictví a chmelařství na Rakovnicku: byl požádán, aby napsal veršovaný proslov hlavní družičce. Nutno říci, že Rakovnickým vyhověl; na samotnou dočesnou však raději nepřijel.

Slavnosti dočesné byly skutečně velkolepé a bohatě navštívené. Pivovarské listy ve svém obsáhlém referátu²² neopomněly zdůraznit, že „od časného rána panoval v městě nemalý ruch“ a „veškeré hostince a ulice přeplněny byly městským a venkovským obyvatelstvem“; zvlášť pak pochválily, že „veškeré domy ozdobeny byly českými prapory, celý Rakovník samá červenobílá barva, ani jediný prapor jiné barvy nebyl viděn“. Poté, co byli významní pražští návštěvníci, zástupci pivovarnického průmyslu a školství pohoštění v nejvýznamnějších rakovnických rodinách, dal se do pohybu mohutný krojovaný průvod, o kterém zpravodaj Pivovarských listů napsal, že „i nás, uvyklé na velkoměstské slavnosti, svojí zvláštností a velkolepostí překvapil“. Před zraky oficiálních hostí defilovaly aranžované vozy s rolníky ze širokého okolí, ozdobené zemskými znaky a ječnými a chmelovými věnci, vozy s krojovanými „česačkami“ chmele, „výkvětem to místních dam“, i selská banderia. Průvod posléze vyvrcholil vozem s živým obrazem, představujícím Ústřední matici školskou, v jejíž prospěch šel celý výtěžek. Co mohli návštěvníci vidět: „Na zadní části vozu, na vyvýšeném trůnu, pod baldachýnem bohatě ozdobeným, stála alegorická postava Ústřední matice školské, již představovala slečna Pleinerova, zjev to skutečně impozantní. K slečně, celé bíle oděné s věncem zeleným ve vlasech a knihu v ruce držící, tulil se hoch (malý Milfait) v překrásném národním

²⁰ Kerling, Zrinklied. Překlad vepsán rukou Z. Wintra pod německý text v notovém záznamu. Fond Z. Wintra. Okresní archiv v Rakovníku (do 1996 Okresní archiv Petrovice).

²¹ Hlas národa 1, 14. 9. 1886.

²² Pivovarské listy 4, 1886, 16, s. 269 ad.

kroji. Proti ní klečela matka se dvěma dítkami, hochem a děvčetem, odevzdávajíc je v ochranu Ústřední matici školské.“ Jakmile se průvod přemístil k připravené tribuně, recitovala družička, slečna Jedličková, Wintrovu báseň Říkání dívčí o slavnosti dočesné, z níž pro její délku uvedme aspoň ukázkou:

Ať vám pánbůh zdraví, v rakovnickém kraji, ať vám zdraví dá,
v dobrém ve způsobě: teď i v příští době, ať nás zachová...
Dočesal se hezky, přeslavný ten český, voňavý náš chmel,
aby z toho květu, v široším světě, kraj náš slávu měl...
Vzpomínáme sobě v osvíceně době, že kde děti jsou,
jimžto chtivost trvá a s ní zloba hrdá jazyk z ústek rvou.
Voň a zeleněj se, potom zardívej se, chmeli, chmelíčku:
přispěj dětem sirým, v dar buď hostům milým, tuhle v košíčku...

Báseň sklídila velké ovace, a jak uvedl Hlas národa²³, „líbila se i v Praze tou měrou, že /.../ skládá se k ní již nápěv, aby spanilé vlaštenky a čačtí junáci mohli si ji zapěti o Svatováclavské výstavě ječmenů...“ Na Rakovnicku na ni byly údajně dokonce složeny nápěvy dva a řadu let se tu při dočesných zpívala. Její první sloky vešly do obecného povědomí a bez udání autora byly šířeny i v tištěných letáčcích.²⁴ Není známo, že by se k ní však Winter někdy hlásil (neuvědl ji ani v náčrtu vlastní bibliografie, kterou si kvůli přípravě sebraných spisů sestavoval).²⁵

Velké naděje, vkládané do nové rakovnické chmelové tržnice, se nesplnily – naopak, již v letech 1888 a 1889 se začalo naplňovat, co Winter později ironicky shrnul při přípravě kapitoly o Rakovnickém kraji pro Ottovy Čechy: „Před nemnohými lety zřídili si (Rakovničtí, pozn. V. B.) tržnici chmelovou po způsobě žateckém,

²³ Hlas národa, cit. zpráva.

²⁴ Tisk ve fondu Z. Wintra, Okresní archiv v Rakovníku (do 1996 Okresní archiv Petrovice).

²⁵ Rkp., fond Z. Wintra, Literární archiv Památníku národního písemnictví.

mluveno při otevření mnoho slibných, vzletných řečí. Ale tržnice dnes jen živoří. Žatečtí prodávají výborný chmel rakovnický pod svou firmou chutě dál.“²⁶

Také Pivovarské listy pozvolna slevovaly ze své okázalosti. Z existenčních důvodů byly nuceny zajímat se o širší publikum, začaly se přibližovat stále prosperujícímu Kvasu, zvláště když ten začal zvát ke spolupráci odborníky z polytechniky. Winter ale zůstal Pivovarským listům věrný. Na řadu drobných kulturněhistorických článků z let 1885–1887 navázal obdobnými příspěvky na začátku let devadesátých a roku 1906 pro ně upravil část ze svých Dějin řemesel a obchodu v Čechách v XV. a XVI. století.²⁷ Přes jistou osobní hořkost k První české tržnici chmelové na Pivovarské listy nezanevřel – možná i proto, že měl s jejich redaktory možnost popít skutečně dobrého piva a spočinout v přátelském kroužku. Jak Pivovarské listy uvedly v nekrologu, „byl mezi těmi, kdo mívali účast na redakčních večercích a jako výborný vypravěč, nadaný jadrným humorem, obveseloval vždy celou společnost“.²⁸

Redaktoři Pivovarských listů si však Wintra jistě cenili nejen jako odborníka a zábavného společníka. Možná i díky jeho drobným kulturněhistorickým článkům z osmdesátých let totiž začal v této době do jejich časopisu (vedle řady archivářů i amatérských historiků z učitelských řad) významněji přispívat další kulturní historik Čeněk Zíbrt. Ten však necítil povinnost být věrným jen Pivovarským listům (svou produkcí zásoboval i konkurenční Kvas), duši skutečně spřízněnou však posléze našel v Otakaru Zacharovi, majiteli nového „neodvislého týdeníku pivovarského“ Sládek²⁹, vlastníku pivovaru v Kladně-Kročehlavech. Zacharovo pivo nikdy nepatřilo k vyhledávaným a i on sám proslul ve zcela jiných oblastech než ve vaření českého tradičního moku. Osobnost tohoto „sládky v Kladně“, jak se

²⁶ Rkp. Čechy, fond Z. Wintra, Literární archiv Památníku národního písemnictví.

²⁷ Z. Winter, O pivě a pivovarství v 14. a 15. věku. Pivovarské listy 23, 1906, 8, s. 80 a další.

²⁸ Pivovarské listy 30, 1912, 12, s. 126.

²⁹ Vycházel v letech 1907–1921.

s oblibou podepisoval, byla natolik vrstevnatá, a přitom stále směřující k výrobě a pití piva jako svému hlavnímu inspiračnímu zdroji, že stojí za to aspoň stručně se u ní zastavit.

V pivovarnických kruzích byl Zachar znám jako odborný spisovatel a autor fejetonů o českém pivovarnictví. Diletantsky a letmo se dotkl i historie svého oboru,³⁰ v této oblasti však hlavně podporoval Čenka Zíbrta, kterému jako roční prémiové svazky svého týdeníku vydal celou knižní řadu, sestavenou z historických dokumentů a národopisných záznamů, vztahujících se k tradičním pivovarnickým zvykům, pověrám, kuriózním zajímavostem i k samotnému pití piva, k veselým pijáckým bratrstvům a společnostem.³¹ Pivovar a pivo se objevily i v Zacharově dramatické tvorbě³²; jako konzervativní vlastenec neváhal pro výtvarné prémie Sládka s náměty z českých pivovarů oslovit Mikoláše Alše.³³ Svatým Václavem jako patronem pivovarníků vlastenecky vytěšňoval Gambrina, sám složil text melodramatu Svatováclavská, který mu stejně jako dva cykly pivovarských písní zhudebnil obdivovatel díla Bedřicha Smetany Václav Juda Novotný³⁴ (ne náhodou pak svěřil slavnostní provedení druhého cyklu Nových pivovarských písní mistrům pěvcům Karlu a Emilu Burianovým, vyhlášeným znalcům a milovníkům piva).

³⁰ Otakar Zachar, Řemeslníci a cechy na Kladně za starodávna, otisk přednášky, Tiskařské a vydavatelské družstvo středočeských živnostníků, zapísané společenstvo s r. o. v Kladně, Kladno 1906.

³¹ Čeněk Zíbrt, Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých, Praha 1908; týž, Pivo v písních lidových a znárodnělých, Praha 1909; týž, Sladovnické obyčeje, zábavy, slavnosti a pověry v nákladnických domech a pivovarech českých, Praha 1910; týž, Listy z kulturních dějin českých pivovarů v zemích českých, Praha 1911; vše nákladem O. Zachara.

³² O. Zachar, Harmonie, Výjevy z pivovarské kanceláře, vlastním nákladem, Praha 1909.

³³ Umělecké tisky Léto v pivovaře, 1907; Jaro v pivovaře, 1908; Kde je sládek, 1911; vše nákladem O. Zachara.

³⁴ Václav Juda Novotný, Svatováclavská. Melodram na slova O. Zachara, Praha 1911; týž, Pivovarské písně, Praha 1906; týž, Nové pivovarské písně, Praha 1918; vše nákladem O. Zachara.

Největší proslulost však Zachar získal jako odborník v oblasti dějin alchymie a dalších hermetických nauk. Řadu příspěvků s alchymistickou tematikou otiskoval v Časopise pro průmysl chemický, značnou pozornost vzbudila mj. jeho přednáška o dosud neznámém Leydenském rukopisu Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan z roku 1585 v Královské české společnosti nauk a následně vydání částí tohoto rukopisu.³⁵ Pro nepřiliš obvyklé téma svého bádání přitahoval Čeňka Zírta a přes svůj velice konzervativní vkus se sblížil i s Josefem Váchalem. A právě v dopise Váchalovi³⁶ doložil, proč dovedl skloubit všechny své sklony do jediného organického celku, který měl kdysi počátek ve vaření piva a pivem byl následně stmelován: „...Udělejte mi ex libris. Jaké chcete. Jsem sládek a alchymista. Nuže, Člověk večer šťasten sedí doma, od kamen nedaleko, za stolem, na stěně visí Praha, Aleš i Rieger a přede mnou leží stará alchymistická lejstra a korbel piva. Kouřím, piji a píši. Všechno zvolna tak, že konec konců splyne nálada /.../ s kouřem doutníku a spěje to všechno tam daleko v dávnou minulost 15. a 16. století, /.../ ale představy, které vystupují z těch knih, splývají s tím dýmem doutníku i pak, když si odpočinu, zamyslím se a pustím do sebe doušek z vysmoleného korbele, ty představy jsou kus báje, kus pravdy a takto námět – dějin staré české alchymie.“

Věra Brožová
Ústav pro českou literaturu AV ČR
Praha

³⁵ Laurentius Ventura, O spuosobu přistrojení kamene filosofického, Kladno 1907; Jitřní záře (Aurora Consurgens), Kladno 1911; nákladem O. Zachara.

³⁶ Otakar Zachar Josefu Váchalovi 10. 1. 1915, fond Josef Váchal, Literární archiv Památníku národního písemnictví.